

ZDESLAV DUKAT
 Institut za etnologiju
 i folkloristiku
 Zagreb

UDK 875-05 Lord, A.

ALBERT BATES LORD (1912-1991)

Alberta Batesa Lorda nema više među nama. Kad sam mu bio gostom u harvardskom klubu nastavnika krajem travnja teško je bilo pomisliti da će jedva tri mjeseca kasnije svijet znanosti biti osiromašen za tog živahnog, omalenog čovjeka markantnih crta lica i karakterističnog pastoznog glasa, neprijepornog Nestra poredbene književnosti i napose proučavanja usmene epike i usmene kulture općenito. Supruga mu je pobolijevala, ali za nj se činilo da vrijeme stoji. Toliko je bolniji nenadani gubitak. Time je zaključena i jedna izuzetno plodna i bogata karijera učenjaka, velikog poštovaoca, između ostalih, i naše usmene književnosti i prijatelja južnoslavenskih naroda.

Albert Bates Lord rodio se 15. rujna 1912. u Bostonu kao sin Roberta Whitinga i Corinne Adeline (Bates) Lord. Život Lorda kao učenjaka usko je vezan uz Harvardsko sveučilište. Ondje je 1934. postigao stupanj bakaloreata, 1936. magistra a 1949. doktora znanosti. Na tom je sveučilištu predavao do 1972. prošavši sve nastavne stupnjeve a od 1959. do smrti bio je počasni kustos Spomen-zbirke Milmana Parryja, svog učitelja i prijatelja. Oženio se 1950. s Marie Louise Carlson i s njom je imao dva sina. I njegova supruga pripada svijetu znanosti.

Kao dvadesetotrogodišnjak pratio je docenta Milmana Parryja (1902-1937) na prva dva putovanja u Jugoslaviju gdje su skupili golem usmeni materijal pohranjen kasnije u Weidener Library. Njegovo postupno izdavanje jedna je od najvećih znanstvenih zasluga Lorda, ali nikako jedina. Poslije prerane Parryjeve smrti (govorkanja o mogućem samoubojstvu nikada nisu zamuknula iako je Lord te glasine uvijek odlučno pobijao) i sam je bio na terenskom radu u južnoslavenskim i drugim balkanskim krajevima 1950-51, 1961-1964 i 1966-67, u Albaniji 1937, u Bugarskoj 1958 i 1959. U svom je kasnijem radu vjerno slijedio metodološka načela svog prerano umrlog učitelja. Karakteristično je za Lorda da nikad nije pokušavao sebi pripisati Parryjeve zasluge; naprotiv, uvijek je njegov rad stavljao u prvi plan i isticao njegova povijesna dostignuća a sebe je skromno stavljao u drugi plan i kada to i nije bilo opravdano. Izvanredno je visoko cije-

nio Parryja. A za Lorda kao čovjeka karakteristična je izvjesna dobrodružnost i plemenita velikodušnost kakvu posjeduju samo istinski velikani: i kad je bio u znanstvenom sporu s mladima (npr. J. Miletic-hem ili autorom ovih redaka), uvijek je znao strogo odvajati osobne odnose od stručnih nesporeda i, dok je znao i požestoko udariti po onome tko je po njegovu mišljenju grijeshio "against light", istovremeno je izuzetnom kolegijalnom solidarnošću pomagao mladima u najrazličitijim nepogodama koje prate život učenjaka. Odatle i visok ugled što ga je uživao Lord, ali i iskreno štovanje što su ga najširi akademski krugovi osjećali prema njegovoj izuzetno etički uzvišenoj osobi.

Za života postao je članom mnogih stručnih udruženja i nosiocem znanstvenih priznanja: International Comparative Literature Association, American Folklore Society, itd. Bio je Guggenheim Fellow a uzgred može se zabilježiti da je bio i nosilac jugoslavenskog ordena sv. Save.

Premda po obrazovanju prvenstveno klasični filolog pa tek onda slavist i komparatist, svjetsku je slavu Lord postigao svojim radovima na području usmene epike.

Od radova u obliku knjige spomen zaslužuje *Serbo-Croatian Folk Songs* s Bélom Bartókom 1951, a napose građa što su je sabrali Parry i on u seriji pod naslovom *Serbo-Croatian Heroic Songs* od 1953. dalje (kasnije uz suradnju Davida Bynuma), u kojoj se posebno ističu svezak III i IV s čuvenom pjesmom Avde Mededovića, najboljeg pjevača na kojega su naišli, "Ženidba Smailagić Mehe". Može se imati određene rezerve prema estetskom domašaju te velepjesni od 12300 deseteraca. Ali nema sumnje da je pribilježivanje i izdavanje, pa tako i čuvanje od zaborava tog "coup-de-force-a" po sebi značajan datum u povijesti izučavanja naše usmene epike a ujedno i drugi veliki njezin prodor u međunarodne akademske krugove poslije Karadžića, Goethea i Herdera. Pored toga izdao je 1962. *Lord Beginning Bulgarian* a 1972. *Russian Folk Tales*, a uredio je 1956. *Slavic Folklore: A Symposium* i 1974. *The Multinational Literature of Yugoslavia*. No glavno njegovo djelo je disertacija *The Singer of Tales* iz 1960, prevedena na mnoge jezike, knjiga koja je označila novu epohu u vrednovanju usmene kulture. Dovoljno je opet jednom podsjetiti da primjerice McLuhan svoju *Gutenberg Galaxy* smatra produženjem Lordova rada, a današnja brojna literatura o "usmenosti i pismenosti/pisanosti" od Jacka Goodyja i Waltera Onga do Davida R. Olsona i Nancy Torrance ima svoj duhovni začetak u Lordovu *Singeru*.

Ne manje značajni bili su brojni kraći Lordovi radovi, studije, članci i prilozi na simpozijima i međunarodnim skupovima. Počelo je to još serijom "Homer and Huso" I, II i III u *Radovima Američkog filološkog udruženja* 1936, 1938 i 1948. Svom je umrlom duhovnom vođi Milmanu Parryju odao posmrtnu počast objavljivanjem prvih se-

dam stranica Parryjeve zamišljene knjige pod istim naslovom kao kasnija Lordova disertacija u "Homer, Parry, and Huso" u 52. godištu *American Journal of Archaeology*. Kasnije je Lord običavao svakih desetak godina objaviti po jedan programatski članak u kojem je iznio ocjene o aktualnim problemima "usmene teorije". Takvi su "Homer's Originality: Oral Dictated Texts" iz 1953, "Homer as Oral Poet" iz 1967, te "Perspectives on Recent Work on Oral Literature" iz 1974. Ostali se manji radovi mogu grupirati prema zajedničkoj temi. Usporedbom Homera i naših muslimanskih pjevača bavi se u "An Example of Homeric Qualities of Repetition in Međedović's Smailagić Meho" (1971) u *Festschrift Schmaus*, "Homeric Echoes in Bihać" (1962) te "Composition by Theme in Homer and South Slavic Epos" (1951). Ovamo zapravo pripada i lijep i topao prikaz "Avdo Međedović, Guslar" iz 1956, pretiskan u izdanju *Ženidbe Smailagić Mehe*. Balkanskom epikom pozabavio se Lord u radu "Notes on Digenis Akritas and Serbo-Croatian Epic" (1954), "The Theme of the Withdrawn Hero in Serbo-Croatian Oral Epic" (1969) te "Some Common Themes in Balkan Slavic Epic" (referat u Sofiji 1971) a srodan je i referat u Rimu 1962. "Tradition and the Oral Poet: Homer, Huso and Avdo Međedović". "Tematskom analizom" uz neke od spomenutih bavi se i značajan članak "Withdrawal and Return. An Epic Story Pattern in the Hymn to Demeter and in the Homeric Poems" iz 1966/67. Od kolektivnih radova pažnju zavređuje Lordov prilog Wace-Stubbingsovu *Uvodu* u Homera, Dorsonovu *Folklore and Traditional History* i Stolz-Shannonovu *Oral Literature and the Formula*. U nekoliko se radova poduhvatio analize zvukovne strane usmene epike, na primjer "The Role of Sound-Patterns in Serbo-Croatian Epic" u *Festschrift Jakobson* (1956). Potpuniji bibliografski podaci o Lordovu radu do 1980. mogu se naći u *Oral Traditional Literature*, ed. J. M. Foley, Columbus 1980, zborniku posvećenu njegovoj 70-godišnjici, a kasniji u *Oral Tradition* I-VI.

Kao priznati suosnivač "harvardske usmene škole" Lord je najviše radio na dotjerivanju i modificiranju Parryjevih zasada. Premda je uvijek isticao Parryjevo prvenstvo i njegove zasluge putokasca, sam je mnogo pridonio razradi "oral theory" i njegov se originalni doprinos ne može smatrati manjim od Parryjeva. U pitanju epske formule Lord je potpuno preuzeo Parryjevu definiciju, ali njegovo se shvaćanje tehnike epskog pravljenja stihova prilično udaljilo od Parryjevog dosta mehanicističkog modela. Umjesto tehnike mozaika ili domina (slaganje stihova od formula i formulaičnih izraza) Lord je preferirao model jezika u jeziku: kao što naime izvorni govornici govore rečenica koje nisu nikada učili napamet nego su ih manje ili više nesvjesno stvorili prema naučenim obrascima, tako i epski pjevači "govore u stihu" prema metričkim obrascima koji su im bili usađeni u razdoblju učenja. Ali više nego tehnički formula Lord se posvetio tematskoj analizi koju shvaća kao višu razinu u odnosu na formule, ali u biti njoj analognu. Njegova je temeljna ideja bila o kontinuitetu jedne

balkanske tematske tradicije od prethomerskih vremena do naših dana. Može se možda zamjeriti da Lord prenaglašava mitološki aspekt epskih tema. Ali nema sumnje da je svojim dubokim poznavanjem brojnih epskih tradicija i smislom za poredbeno istraživanje stvorio nezaobilazno djelo na području proučavanja usmene epike.

Polazeći od Parryja Lord se često umio otrgnuti od utjecaja učitelja kad se učinilo da je ovaj griješio. Tako u ranim radovima Lord odlučno brani Parryjevu tezu o nepostojanju tzv. miješanih tekstova usmeno-pismene provenijencije. Ali već u starije dane sam je odustao od te pogrešne ideje i priznao da Kačić-Miošić i drugi južnoslavenski pjesnici oslonjeni na narodnu tradiciju dokazuju mogućnost postojanja takvih pjesama. Pa i čitava slika "govora u stihu" koju nam daje *The Singer of Tales* zapravo je diskretno udaljavanje od previše mehaničkog Parryjevog viđenja stvaranja usmene epske pjesme.

Širina vidika, bogatstvo znanja, golemo terensko iskustvo, iskreno oduševljenje za usmenu kulturu, tolerantnost i dobrodušnost, aristokratska otmjenost u ophođenju, zračenje plemenitošću i dobrotom lijepe su osobine koje su krasile Alberta Batesa Lorda. Praznina koju je ostavio za sobom dugo će se osjećati. Njegov lik i djelo ostat će u trajnoj uspomeni i sjećanju svih poštovalaca, prijatelja, učenika i znana, sviju koji su imali sreću da dođu s njime u dodir.